

"De frågade aldrig oss om schemat, det bara kom. Att jobba sex dagar av sju är jättejobbigt, jag är så trött", säger undersköterskan Sofia Abakar i Haninge.

BILD KARIN SÖDERLUND

ÖKAD STRESS PÅ RESAN MOT HELTID

I äldre vården får personalen betala ett pris för reformen

Längre arbetspass – eller fler och korta. Arbete varannan helg istället för var tredje.

Förändringen från deltid till heltidstjänster inom äldre vården har inneburit sämre arbetsvillkor för personalen på många håll.

– Vi måste springa fortare nu, säger undersköterskan Sofia Abakar i Haninge.

Omkring hälften av kvinnorna inom arbetaryrken arbetar deltid. Bland männen är det cirka 15 procent. Deltidsarbete ger lägre lön och lägre pension och är därför en stor del av förklaringen till löneskillnaderna mellan män och kvinnor.

En del väljer att jobba deltid för att orka med ett slitsamt jobb eller av familjeskäl. Men

många är deltidanställda för att kommunerna inte erbjuder något annat.

Facket har kämpat länge för att heltid ska bli det normala även inom yrken med många kvinnor. För fyra år sedan fick Kommunal igenom kravet som innebär att alla anställda ska ha rätt till heltid senast år 2021. Senast då ska också alla nyanställningar vara på heltid, även om det fortfarande ska finnas kvar möjligheten att jobba deltid under vissa skeden i livet, exempelvis under småbarnsåren.

– Vi ser heltid som en jämställdhetsfråga. I manliga yrken får man inte välja mellan heltid och deltid när man blir anställd. Där utgår man från att alla jobbar heltid. Men för kvinnorna

i välfärden är det mest deltidstjänster som annonseras ut, säger Lena Byström, ombudsman på Kommunal.

Jobb på flera platser

Särskilt tydligt märks deltidssarbetet inom äldreomsorgen. När avtalet slöts jobbade 42 procent där heltid. I dag är det 48 procent.

Är ni nöjda med den utvecklingstakten?

– Naturligtvis önskar vi att det skulle öka mer, men att heltidstjänsterna ökar är positivt. Samtidigt har jag förståelse för att man behöver tid för att ställa om en organisation från deltid till heltid, säger Lena Byström.

Trots att förändringen från deltid till heltid i grunden är nå-

I manliga yrken får man inte välja mellan heltid och deltid när man blir anställd.

Lena Byström, ombudsman på Kommunal.

got positivt har den ställt till problem för personalen på många håll. När tidningen Kommunalarbetaren i höstas frågade chefer i äldreomsorgen vad omställningen lett till svarade 233 kommuner. Det framkom att:

- 49 procent av personalen fått längre eller fler och kortare arbetspass.
- 79 procent har fått arbete på två eller fler platser.
- 30 procent arbetar oftare helg.
- 11 procent har fått arbetsdagen uppdelad i två pass.

Ofta tolvtimmarspass

I Haninge söder om Stockholm fattade kommunen beslut om att införa heltid som norm för ett år sedan. Föränd-

Andelen anställda i äldreboenden som anser att de hjälper alltför många personer:

	På vardagar:	På kvällar:	På helger:
2005	42%	32 %	56%
2015	44%	45 %	58%

KÄLLA: RAPPORTEN VILKA VILL JOBBA I ÄLDREOMSORGEN I FRAMTIDEN? STOCKHOLMS UNIVERSITET

ringen har märkts tydligt för personalen.

– Tidigare var vi tre, vissa timmar på dagen, på vardagar-na. Nu är vi bara två alla dagar – på tio boenden. Vi har också fått sämre scheman som innebär att vi jobbar varannan helg och då har vi ofta ett tolvtimmarsspass, berättar undersköterskan Sofia Abakar med 18 års erfarenhet inom vården.

Vi träffas på hennes eftermiddagsrast en vanlig onsdag på Ros-Anders gård, ett särskilt boende för personer med demenssjukdomar i Tungelsta. Eftersom det är fullt upp är det svårt att komma ifrån ens en liten stund. Omsorgspersonalen ska sköta det mesta, även städning och de boendes tvätt. Just i dag är köket

- Påverkar möjligheterna till återhämtning och hälsa negativt vid skiftarbete:**
- **Lågt inflytande över arbetstiderna**
 - **Att inte kunna planera i förväg**
 - **Korta vilotider, alltså mindre än elva timmar mellan arbetspassen**
 - **Delade turer**
 - **Många skift i rad**
 - **Nattarbete**

KÄLLA: SUNTARBETSLIV.SE

stängt på grund av renovering. Förändringarna och bullret från hantverkarna gör de boende extra oroliga.

– Jag trodde att vi skulle bli fler när alla jobbar heltid. Men det blev tvärtom. Nu hinner vi aldrig något extra, som att gå ut till exempel. Det hade vi annars gjort i dag, säger Sofia Abakar och kisar mot den nedåtgående februarisol.

Hon började jobba heltid för snart ett år sedan.

–Hade jag förstått att det skulle bli så här jobbigt hade jag hellre varit kvar på 85 procent. Jag trodde att vi skulle få vara med och påverka hur schemat blev, men det bara kom. I min gamla tjänst hade jag fler lediga dagar och kunde ta extra pass när jag orkade.

På ett möte med personal från Haninges äldreboenden några dagar tidigare är stämningen upprörd.

– När kommunen drar ner på äldreomsorgen får de tillbaka det i högre sjukersättning, så enkelt är det. Det behövs mer luft i systemet. Ofta jobbar vi kväll före ledig dag och morgon dagen efter. Då blir det väldigt lite återhämtning på den där enda lediga dagen, säger huvudskyddsombudet och undersköterskan Saara Gustafsson som efterlyser nationella riktlinjer för hur bemanningen på äldreboenden ska se ut.

Långpassen sliter hårt och det är svårt att hitta inhoppare när det uppstår luckor.

– När någon blir sjuk får vi inte vikarier, det blir över-

tid istället. Eller så kommer någon utbildad och då är det nästan lättare att vara själv, man hinner inte instruera. Och de elever som kommer till oss säger ”aldrig det här” när de sett hur vi har det, berättar en undersköterska.

Stor personalbrist

I hela landet är personalbristen skriande inom äldreboenden. Och värre lär det bli. Fram till år 2026 behöver 67 000 personer rekryteras, enligt Sveriges kommuner och regioner, vilket är en ökning med 24 procent jämfört med i dag. Om alla som redan jobbar i äldreomsorgen jobbade mer skulle färre behöva nyanställas. Men om heltiden leder till försämringar är risken stor att många slutar istället. ►

12-13

..äldre ska varje hemtjänstpersonal besöka per dag i dag. Det kan jämföras med 1980-talet, då det var 4-5 per dag.

196

Antalet anmälningar till Arbetsmiljöverket enligt 6 kapitlet, paragraf 6 i arbetsmiljölagen från landets skyddsombud inom äldreomsorgen 2015-2019 (så kallade 6:6a)

10

Antalet skyddsstopp inom äldreomsorgen 2015-2019 (= arbetet stoppades av arbetsmiljöska)

KÄLLA: ARBETSMILJÖVERKET

– Om man försöker ordna en heltidsorganisation genom att börja med schemaläggningen då får man börja om. Man måste börja med behoven och arbetsorganisationen. Och det är super viktigt att man har med sig arbetsgruppen på förändringarna, säger Lena Byström.

Arbetsmiljögrupper på gång

I Haninge efterlyser skyddsombuden en bättre dialog med arbetsgivaren.

– Vi fick påverka mer tidigare. Det är ju vi som vet vad som behövs, säger Saara Gustafsson.

Från ledningens sida har man en annan bild.

– Vi lägger scheman utifrån verksamhetens behov, men har en pågående dialog med medarbetarna. Bland annat är vi på gång med att inrätta arbetsmiljögrupper på alla boenden där representanter för personalen är med, säger Anna Sörman, ansvarig chef för Haninges vård- och omsorgsboenden.

Att gå från deltid till heltid innebär att man måste göra förändringar, påpekar hon.

– Naturligtvis finns det utmaningar i det här. Men vi prövar oss fram. Generellt har vi en hög bemanning på våra boenden. Vi har också ett heltidsmått på 36,75 timmar, vilket är

lägre än på många håll.

Frågan om äldreomsorgens arbetstider är politiskt het i Haninge som styrs av en koalition med Socialdemokraterna, Centern, Liberalerna och Kristdemokraterna. Vänsterpartiet och Moderaterna har gått samman och lagt en motion för att stoppa tolv-timmarspassen. Åsa Bååth som sitter i äldrenämnden för Vänsterpartiet uppger att någon samverkan med personalen om arbetstiderna inte har ägt rum.

– Kommunen försöker pressa in heltidstjänster i ett schemaupplägg för deltid, vilket är dömt att misslyckas.

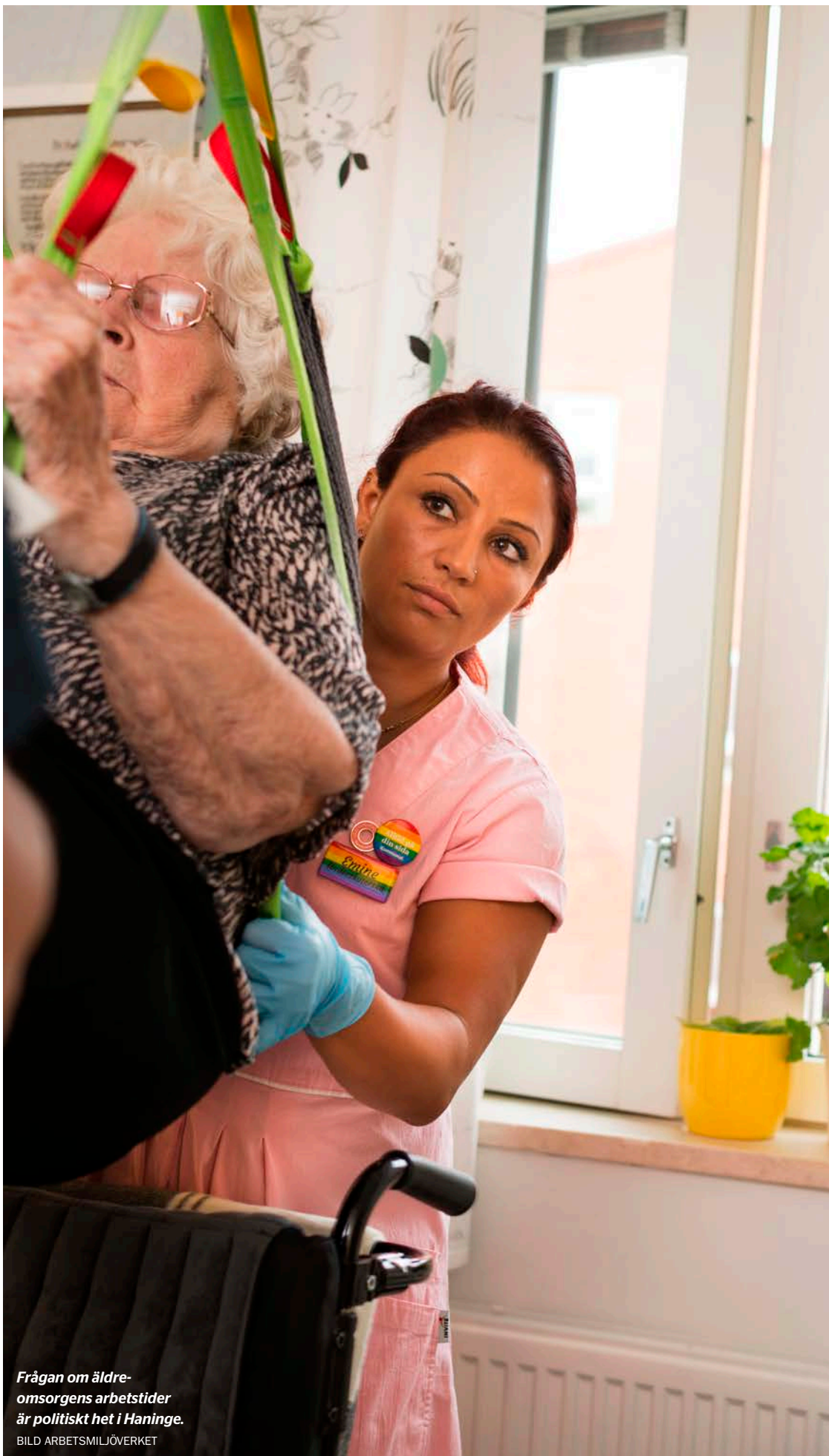
Enligt henne är bemanningen nu så låg vissa tider att boende som behöver hjälp vid toalettbesök inte alltid kan få det. Vid matsituationer förekommer det också att personal behöver mata två personer samtidigt.

Sällan nöjd efter jobbet

Sofia Abakars rast är slut. Snart väntar en efterlängtat ledig torsdag och därefter tre dagars arbete fredag och lördag följt av ett tolv-timmarspass på söndag.

– Det är ett meningsfullt arbete. Jag tycker om att jobba nära de gamla. Men jag känner mig sällan nöjd när jag går hem nu för tiden. Det är tungt.

KARIN SÖDERGREN

Frågan om äldreomsorgens arbetstider är politiskt het i Haninge. BILD: ARBETSMILJÖVERKET

”Det är dags att sänka arbetstiden”

Sänk arbetstiden för heltid och lär av Danmark. Det råder Marta Szebehely, professor i socialt arbete vid Stockholms universitet som forskat kring arbetsvillkoren inom äldreomsorgen i över 30 år.

För att klara rekryteringsbehoven inom äldreomsorgen i framtiden krävs stora förbättringar, anser Marta Szebehely. Bättre arbetstider, högre lön och mer personal per hjälpbehövande är några exempel.

– Går man hem med en känsla av att de gamla inte fått

tillräckligt med hjälp är det en viktig orsak till att man vill sluta. Det vet vi av undersökningar.

Tuffare villkor

I Danmark är anställda i äldreomsorgen betydligt mer nöjda med sina arbetstider än i Sverige. En skillnad är att de flesta där jobbar antingen kväll och dag. Skiftarbete är inte särskilt vanligt. Uppdelade arbetsdagar, så kallade delade turer, förekommer nästan inte alls.

– Dessutom är en heltidstjänst betydligt kortare i både Norge och Danmark än i Sverige. En halvtim-

mes lunchrast ingår i arbetstiden. Många har 35-timmarsvecka och är då på jobbet 7 timmar per dag, varav 6,5 är arbete.

Tuffare villkor

Marta Szebehely påpekar att antalet äldreomsorgsplatser har minskat kraftigt i Sverige under 2000-talet samtidigt som vi lever allt längre. Det gör att de äldre är allt sjukare när de väl kommer till ett särskilt boende.

– Men trots det har personaltätheten på våra äldreboenden inte ökat, vilket

”Personaltätheten på våra äldreboenden inte ökat, vilket innebär att jobbet har blivit tyngre.”

innebär att jobbet har blivit tyngre. Dessutom har ambitionerna höjts. Nu ska vården vara individanpassad på ett helt annat sätt än tidigare, vilket är bra. Kraven på dokumentation

och administrativa uppgifter har också vuxit.

Även i hemtjänsten har arbetet blivit tuffare. På 80-talet hade varje personal 4-5 äldre att gå hem till under en dag, i dag är det ofta 12-13. Det framgår av rapporten Vilka vill jobba i äldreomsorgen i framtiden? som Marta Szebehely skrivit tillsammans med två andra forskare.

– Vi måste börja diskutera hur lång en heltid ska vara. Det är dags att sänka arbetstiden, inte bara inom äldreomsorgen utan i hela samhället, säger hon.

KARIN SÖDERGREN